

Μια συζήτηση με τον Κ.Α. Λυγνό
και την Μ.Χ. Κριδαρά

Θόδωρος Αντωνίου

“επί προσωπικού”

Οι πολλαπλές ιδιότητες και δραστηριότητες του Θόδωρου Αντωνίου είναι ευρέως γνωστές: Μαέστρος, δάσκαλος, συνδέτης και διοργανωτής μουσικών εκδηλώσεων, μέλος γνωμοδοτικών επιτροπών και συμβουλίων και πρόεδρος της Ε.Ε.Μ..

Όμως ανάμεσα σε όλα αυτά, πόσα ξέρουμε για τον συνδέτη; Θελήσαμε ποιόν να εστιάσουμε τη συζήτησή μας σε αυτήν ακριβώς την πλευρά ρωτώντας τον για την πολύχρονη πορεία του στη σύνδεση απλά και για τις γενικότερες καλλιτεχνικές του απόψεις. Θελήσαμε επίσης να σταδιούμε σε κάποιες χαρακτηριστικές πεπτομέρειες της ζωής του, πράγματα που συνήθως δεν βρίσκονται στα πάμπολλα δημοσιευμένα βιογραφικά.

Τελικά η κουβέντα μας δεν εξαλίχθηκε ακριβώς όπως την είχαμε προγραμματίσει. Απομαγνητοφωνώντας το υπικό αντίτηνθήκαμε ότι για τον ίδιο άρρηκτα συνδεδεμένη και εξίσου ισχυρή με την ιδιότητα του συνδέτη-μαέστρου είναι και αυτή του «δασκάλου».

M.X. K. Θέλατε να γίνετε από μικρός μουσικός και συνθέτης;

Θ. A. Δυσκολεύομαι να απαντήσω. Έχω την εντύπωση ότι από μικρός είχα μία τάση προς αυτά που λέμε Τέχνη. Από το Δημοτικό έγραφα ποιήματα, έπαιζα σε όλα τα σκετς του σχολείου, τραγουδούσα και από εππά τη δεκαετία του Χρονών δημούσια την πρωινή προσευχή. Ξεκίνησα να κάνω βιολί στα δώδεκα. Δεν είχα αποφασίσει αν θα γίνω μουσικός και μάλιστα, επειδή ήμουνα από τους καλούς μαθητές, όταν τελείωσα το Γυμνάσιο, γύρω στο '53, βρισκόμουνα σε μία κατάσταση σκέψης, αν θα γινόμουνα μουσικός ή θα πάω προς Πολυτεχνείο.

Η μάνα μου, από ένα χωριό της Κρήτης, είχε βγάλει την Τρίτη Δημοτικού. Έμεινε χήρα στα είκοσί της, ο πατέρας μου σκοτώθηκε στην Αλβανία. Ήθελε τα παιδιά της να κάνουν κάτι παραπάνω. Άκουγε γύρω της, καθώς δούλευε σαν μοδίστρα από τις πελάτισσές της, για το Ωδείο του Καλομοίρη. Πήγα λοιπόν εκεί και άρχισα μαθήματα βιολιού. Στα Θεωρητικά είχα μία ιδιαίτερη κλήση. Με το τέλος του Γυμνασίου τα είχα τελειώσει οπότε αποφάσισα να πάω προς την μουσική. Ίσως η απάντηση να είναι λίγο πολύπλοκη...

K. L. Θα λέγατε λοιπόν ότι σας καθόρισε η παιδική σας ηλικία; Τι ήταν πιο σημαντικό: Οι επιλογές ή οι επιρροές;

Θ. A. Μεγάλωσα σε συνθήκες τελείων διαφορετικές απ' ότι μεγαλώσανε τα παιδιά μετά από μένα. Όλα ήταν αλλιώς: Ο κίνδυνος που αντιμετωπίζαμε, το κάθε βράδυ που έπρεπε να πάμε να κοιμηθούμε στο διπλανό σπίτι επειδή από πάνω είχε μπετόν και όχι κεραμίδια, στον Εμφύλιο που φοβόμαστε ότι το κάθε τι μπορούσε να συμβεί, καθώς ζούσαμε προς τις Ανατολικές συνοικίες...

Η έννοια της Τέχνης ή και της σπουδής ήταν ένα πράγμα αναμεμειγμένο με μία ζωή ανήσυχη, απρόσμενη και άγνωστη. Δεν ξέρω αν ήτανε η μουσική, πάντως είχα μία τάση προς την ποίηση ή να παίξω ή έστω να μπλεχτώ με τις τέχνες

M.X. K. Άρα περισσότερο σας καθόρισαν οι επιλογές γιατί οι επιρροές εκείνη την εποχή...

Θ. A. Ίσως ναι. Η μητέρα μου ξαναπαντρεύτηκε. Ένα σπουδαίο άνθρωπο που μου στάθηκε σαν πραγματικός πατέρας όμως τελικά και η οικογένειά μου και ο περίγυρος δεν ήτανε οι άνθρωποι που μπορούσαν να με βοηθήσουν να μου δείξουνε κάτι. Όλα έπρεπε να τα ξεκινήσω από το μηδέν ώσπου να φτάσω σε ένα σημείο για να αποφασίσω.

ΠΟΛΛΑΠΛΕΣ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ

M.X. K. Τι σας ενδιαφέρει περισσότερο; Η σύνθεση ή η διεύθυνση;

Θ. A. Έχω την εντύπωση ότι όλα είναι ένα πράγμα. Όλα αλληλοεξαρτώνται και από όλα μαθαίνω. Η σχέση μου με τη διεύθυνση δημιουργήθηκε αργότερα. Η σύνθεση είναι σημαντική, όμως το πρώτο απ' όλα ήταν η διδασκαλία αφού από την ηλικία των δεκάχριών των δεκαεπτά άρχισα να διδάσκω στα διάφορα παραρτήματα του Εθνικού Ωδείου.

K. L. Πώς είναι να διευθύνεις κανείς το έργο του και πώς να το ακούεις από κάποιον άλλον; Ποια εμπειρία προτιμάτε;

Θ. A. Καθώς είμαι εκτελεστής και ο ίδιος, έχω την εντύπωση ότι ο εκτελεστής μπορεί να πάει και σε πτυχές που ούτε εσύ ο ίδιος έχεις φανταστεί. Δεν ξεχωρίζω, όλα είναι μέσα στον κύκλο. Όμως πρώτα είμαι μουσικός. Η προσφορά μου σαν δασκάλου είναι για μένα εξ ίσου σημαντική. Στους μαθητές μου θέλω να μεταδώσω όχι μόνο γνώσεις αλλά και ένα ήθος. Αυτό που πιστεύω.

Αυτό είναι αποτέλεσμα της γνώσης που έχω αποκτήσει και γράφοντας αλλά και διευθύνοντας. Και αντίθετα: το κάθε πρόβλημα ενός μαθητή μου γίνεται και δικό μου. Έτσι όταν βρω μία σωστή λύση, πετυχαίνω να απαντήσω και σε ένα δικό μου πρόβλημα.

M.X. K. Προτιμάτε να απελευθερώνετε αυτό που κάνετε;

Θ. A. Η αλήθεια είναι ότι έχεις πολύ ενδιαφέρουσες εμπειρίες όταν παίζεις με ανθρώπους που έχουν μελετήσει το έργο σου, το αντιλαμβάνονται και τους ενδιαφέρει να το κάνουν. Όταν εμπλέκομαι προσωπικά είναι πιθανόν να ανακαλύπτω ορισμένες πτυχές που εγώ γνωρίζω βαθύτερα από κάποιον άλλον που βλέπει το έργο -ας πούμε- 'απ' έξω'. Όμως αυτό δεν είναι αναγκαστικά και το καλύτερο. Ο άλλος μπορεί να βρει πράγματα που εσύ δεν έχεις σκεφτεί. Κάναμε παρέα με τον Ελύτη όταν τον πλησίασε κάποτε μία φιλόλογος και άρχισε να του λέει για κάποιο στίχο του όπου έγραφε αυτό εννοώντας εκείνο και αυτός της απάντησε: «Δεν το σκέφτηκα ποτέ αυτό.» Κάποτε και εγώ τόλμησα να του πω: «Ξέρετε, έχω την εντύπωση ότι η ποίησή σας δεν εκφράζεται απόλυτα από τη μουσική του Τάδε.» Και αυτός μου απαντάει: «Βρίσκετε;»

Ο καθένας μέσα από την φιλοσοφία του μπορεί να έχει διαμορφώσει ένα συγκεκριμένο σκεπτικό, το οποίο δεν είναι απαραίτητα το μόνο ή το πιο σωστό. Αυτό είναι το εκπληκτικό της Τέχνης.

ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ

M.X. K. Ζήσατε μία συγκεκριμένη εποχή όπου όλοι με μανία ψάχνανε να βρούνε ή και να ξεπεράσουν τα όρια της μουσικής. Πιστεύετε ότι υπάρχουν όρια στην Τέχνη;

Θ. A. Νομίζω ότι κατ' αρχήν η Τέχνη πρέπει να είναι ελεύθερη. Το μόνο όριο είναι, ας το πούμε, το όριο της πραγματικότητας. Όταν γράφουμε -όταν εγώ γράφω- θέλω αυτό που θα προτείνω στον εκτελεστή να έχει ενδιαφέρον για εκείνον αλλά και να αποφύγω πράγματα που θα τον φέρουν σε μία δύσκολη θέση, που πάνε ενάντια στη φύση του οργάνου. Μιλάμε βέβαια για τους καλούς εκτελεστές. Οι μόνοι περιορισμοί για μένα είναι τα εκτός πραγματικότητας, τουλάχιστον για τους ανθρώπους και την εποχή. Τα μέσα δηλαδή με τα οποία εκφραζόμαστε τώρα. Ακούω πολλούς να λένε: «Έγραψα ένα έργο που δεν μπορεί να το παίξει κανένας.» Και αυτό είναι προσόν;

K. L. Όμως στη δεκαετία του '60 αυτό έγινε κατά κόρον. Υπάρχει συνάδελφός σας που όταν του είπαν ότι δεν υπάρχει κορνίστας να παίξει αυτό που έγραψε, απάντησε: «Σε είκοσι χρόνια θα υπάρχει.»

Θ. A. Αυτό είναι μία άλλη φιλοσοφία την οποία μου είπε και ο Ξενάκης. Όταν πρωτόγραφα ένα έργο μου το 1963-64 και προβληματίζόμουν ότι είναι πολύ δύσκολο, μου είπε: «Κοίταξε τώρα μπορεί να μην μπορούνε, αλλά αργότερα θα μπορούνε.»

Θόδωρος Αντωνίου

Δεν μιλάω όμως από αυτή τη σκοπιά. Θέλω κάποιο σεβασμό. Το να πάρω το βιολί και να αρχίσω να το κοπανάω για να σπάσω το δοξάρι, δεν είναι πράγματα...

Τώρα, έχεις δίκιο. Γίνανε πολλά. Εγώ νομίζω ότι ποτέ δεν έχασα τη σχέση με ορισμένα χαρακτηριστικά της μουσικής όπως το τονικό και το μελωδικό στοιχείο, απλά προσπαθώ να τα βρω από άλλους δρόμους.

Βεβαίως επηρεάστηκα, όχι από συγκεκριμένα ήδη μουσικής αλλά από μία αισθητική της εποχής του '60, που εγώ άρχισα συνειδητά πια, να γράφω μουσική (έγραφα από το '50 και πιο πριν). Επηρεάζεσαι από αυτό που είναι η γλώσσα ή μια εποχή, ώσπου υποθέτω, να κατακτήσεις μία τεχνική που μπορεί να είναι σύγχρονη, αλλά τελικά θα σε βοηθήσει να εκφράσεις αυτό που είσαι εσύ. Να μην υπηρετήσεις την τεχνική αλλά η τεχνική εσένα.

Κ. Λ. Απ' όλη λοιπόν αυτή τη μεγάλη περιπέτεια του '60, τι κρατάει κανείς και τι πετάει;

Θ. Α. Κατ' αρχήν κάτι που δεν είναι δικό μου μόνο, αλλά σκέψη στην οποία κατέληξαν πολλοί μεγάλοι συνθέτες (και εγώ δεν είμαι ανάμεσά τους): Ότι η Τέχνη γενικά αναδιπλώνεται. Πολλές φορές προχωράει πολύ, αξιολογεί, επιστρέφει με νέες εμπειρίες και ξαναπροχωράει. Ένα από τα χαρακτηριστικά είναι νομίζω η διαπίστωση ότι ορισμένα πράγματα δεν πάνε παραπέρα και κάποια άλλα κακώς προχώρησαν έτσι.

Αξιολογώντας, γυρίζουμε με άλλες εμπειρίες. Ποιες είναι αυτές; Αυτές που έχουμε από τον πειραματισμό, την αφαίρεση και όσα καινούργια δοκιμάσαμε και είδαμε μέχρι πού πάνε. Είτε το κάναμε εμείς, είτε το είδαμε στη δουλειά άλλων.

Όλα αυτά είναι πολύ καλά. Είναι καλό ένας νέος να ξανοίγεται με τόλμη προς την αναζήτηση. Θα μπορέσει έτσι να απελευθερωθεί και να μιλήσει την προσωπική του γλώσσα όχι κοπιάροντας από δω και από 'κει. Πιστεύω ότι η δημιουργία είναι αναζήτηση πάντα. Το ζητούμενο είναι, ό,τι έχω μάθει να βλέπω με τι τρόπους μπορώ να το ξαναπλησίασω. Είτε αυτό λέγεται τονικότητα είτε παλιά φόρμα, είτε ό,τι άλλο.

Κ. Λ. Πώς λειτουργεί η καταστροφή στην τέχνη; Πρέπει κάτι να πεθάνει για να γεννηθεί το καινούργιο ή γίνεται και μία μετάλλαξη;

Θ. Α. Κατ' αρχήν δεν υπήρξα ποτέ οπαδός της αντι-τέχνης, δηλαδή καταστρέφουμε τα πάντα για να ξεκινήσουμε. Ούτε νομίζω ότι έφερε οποιαδήποτε αποτελέσματα. Είναι όπως με τη γλώσσα ή τη μουσική σημειογραφία. Όλα εξελίσσονται βασιζόμενα πάντα στις εμπειρίες του παρελθόντος και βρίσκονται ίσως διαφορετικές λύσεις ή έστω «κα-

λύτεροι τρόποι» για να λεχθούν ορισμένα πράγματα ή για να μπορέσουν να προσαρμοστούνε και να συνδυαστούνε με τις ανάγκες που δημιουργεί η Τέχνη μέσα στην εξέλιξη της. Χρειάζονται καινούργια εργαλεία ίσως, αλλά αυτό δεν γίνεται καταστρέφοντας. Ισα-ίσα γίνεται με το να βρεις άλλες πτυχές οι οποίες δεν φαίνονται.

Είχα τη χαρά και την τιμή να ζήσω με πολύ αξιόλογους ανθρώπους, όχι μόνο από το χώρο της μουσικής. Κάποτε στο Παρίσι ο Τσαρούχης μου έδειξε στο εργαστήριό του ένα εκπληκτικό ως προς τη κλασική τεχνική, πορτρέτο. Όμως συγχρόνως υπήρχε μία γραβάτα με μία περίεργη κόκκινη γραμμή, υπήρχε ένα στοιχείο που έφευγε από αυτό το κλασικό πλαίσιο, που θα έκανε ίσως ο Λεονάρντο ντα Βίντσι. Μου είπε τότε: «Αυτό είναι η εμπειρία από το μοντέρνο.» Έχετε δει ορισμένα σχέδια του Πικασό με μελάνι; Ταύροι και ταυρομάχοι. Είναι εικονική η ζωγραφική και όμως, δεν είναι! Είναι η γνώση και η τεχνική και το ταλέντο ενός ανθρώπου που αναζήτησε σε πολλές αισθητικές, σε διάφορες μεριές και έκανε μία άλλη γλώσσα.

ΤΟ ΧΘΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΗΜΕΡΑ

Κ. Λ. Πόσο διαφέρει η σημερινή εποχή από τις μέρες της πρωτοπορίας; Παρά τις ακρότητες το κοινό και η κοινωνία δεν ήταν πιο ανοιχτοί;

Μ.Χ. Κ. Έχει κανείς την αίσθηση ότι γίνονται πολλές φορές και αξιόλογα πράγματα που περνάνε απαρατήρητα.

Θ. Α. Ξεκινώντας από το '50 θα πρέπει να πούμε ότι εδώ στην Ευρώπη οι άνθρωποι βγήκαν μέσα από ένα καταστρεπτικό πόλεμο. Όλοι οι άνθρωποι που επιζήσαν μίας καταστροφής έχουν την επιθυμία να ξαναφτιάξουν ορισμένα πράγματα. Οι καλλιτέχνες γενικά είναι περισσότερο ευαίσθητοι, αυτή είναι η δουλειά τους κατά κάποιο τρόπο: Βλέπουν πράγματα που πιθανόν για άλλους ανθρώπους να μην έχουν καμία σημασία. Γ' αυτό είχαμε το ρεύμα του Darmstadt και μίας Γερμανίας που ενώ έγινε η κύρια αφορμή αυτού το καταστρεπτικού πολέμου, είναι εκείνη η οποία επενδύει στην πρωτοπορία, το πείραμα και την ανακάλυψη νέων στοιχείων.

Το δεύτερο είναι πως όταν ξεκινάς κάτι καινούργιο φαίνεται ότι το μόνο που δεν σκέφτεσαι είναι να μιμηθείς ό,τι υπήρχε. Θέλεις να προχωρήσεις και αυτό το προχώρημα είναι που δημιουργεί μία αισθητική.

Κ. Λ. Όμως είχαμε και ένα κοινό που όπως φαίνεται ήταν διατεθειμένο να ακολουθήσει αυτό το ρεύμα. Και η αλήθεια είναι ότι ακολούθησε για αρκετό διάστημα, πολλές ακρότητες και πήγε αρκετά μακριά πριν γυρίσει την πλάτη και αρ-

Ο Θ. Αντωνίου σε παλιές οικογενειακές φωτογραφίες

χίσει να διαμαρτύρεται.

Θ. Α. Το κοινό δεν είναι διαφορετικό απ' όλους τους άλλους. Θυμάμαι ότι παίζαμε σε ένα κατάμεστο Rex. Όλη αυτή η καταστροφή και η ηλιθιότητα που την προκάλεσε ενεργοποιεί την σκέψη όχι μόνο του καλλιτέχνη αλλά και του ακροατή να ψάξει, να βρει, να δικαιολογήσει, να ανακαλύψει.

Κ. Λ. Ποιο μπορεί να είναι το όραμα ενός καλλιτέχνη σήμερα που η εποχή έχει αλλάξει τόσο πολύ;

Θ. Α. Τώρα, δεν ξέρω. Ο καθένας μπορεί να έχει το δικό του.

M.X. K. Εσάς τι σας εμπνέει; Τι όραμα έχετε;

Θ. Α. Έχω γράψει πάρα πολλή μουσική, για πολλούς ανθρώπους και καταστάσεις. Αυτό που νομίζω έχει σημασία, είναι να παραμένουμε ελεύθεροι σαν δημιουργοί. Όλοι θέλουμε το μήνυμά μας, να έχει κάποια απήχηση και κάποια επικοινωνία. Εγώ προσωπικά θα ήθελα να μπορούσα να γεμίσω ένα στάδιο. Γιατί όχι; Άλλα δεν ξέρω με τι τρόπο να το κάνω και ίσως αυτό που προτείνω είναι ένα αντικείμενο που δεν μπορεί να απευθύνεται σε πάρα πολύ κόσμο. Μιλάμε για αυτή την κοινωνία με τις δομές που έχει, γιατί σε ένα ειδικότερο κοινό ή σε ένα διαφορετικά εκπαιδευμένο ή με άλλη διάθεση κοινό, παράδειγμα της εποχής εκείνης [του '60], τα πράγματα μπορεί να είναι αλλιώς.

Αν σας πω δύο-τρία πράγματα που πιστεύω για τη δημιουργία γενικά, ίσως έμμεσα δώσω και απάντηση. Πρώτο, η δημιουργία για μένα είναι μία πρόκληση. Δεύτερο, είναι μία αναζήτηση για κάτι που ψάχνω και που δεν έχω βρει. Φιλοσοφώντας όμως λέω, καλά είναι και που δεν το 'χω βρει και το ψάχνω πάντα, γιατί αυτό με κάνει να είμαι συνεχώς σε επαφή με τη δημιουργία.

Το όραμά μου; Να κάνω τη δουλειά μου όσο πιο καλά μπορώ, να χαίρομαι για τους μαθητές μου και τους συναδέλφους μου όταν κάνουν κάτι πολύ καλό, όταν αυτό που γίνεται σημαίνει κάτι για τον κόσμο, πάντα με την έννοια (και φιλοσοφία θα έλεγα), ότι μπορεί να τους κάνει λίγο καλύτερους.

ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ

Το πρόβλημα στον τόπο μας δεν είναι η μουσική ούτε η μουσική παιδεία. Είναι η Παιδεία γενικά. Αυτό είναι το ένα. Το άλλο ο αθέμιτος ανταγωνισμός με μία εμπορευματοποιημένη μουσική κατάσταση όπου συνεχώς αγνοείται ο τιδήποτε άλλο.

Αυτό που θέλω εγώ να δειξω, είναι ότι υπάρχει και μία άλλη πλευρά. Όχι μόνο εδώ αλλά και έξω. Δεν θέλω έξω να

νομίζουνε ότι η Ελλάδα είναι το σουβλάκι, το τζατζίκι, το «Ωπα!», το συρτάκι και τα μπουζούκια. Υπάρχουνε και πολλά άλλα πράγματα: Και σύγχρονοι επιστήμονες, και σύγχρονοι πολιτικοί, και σύγχρονοι διανοούμενοι, και σύγχρονοι συνθέτες, και σύγχρονοι εκτελεστές.

Το να είσαι λαϊκιστής είναι εύκολη δουλειά. Μπορείς να γεμίσεις ό,τι θέλεις, φτάνει να πάρεις αυτά που ένας λαός θέλει. Όμως αυτό το δήθεν «αυτά θέλει ο κόσμος», είναι έγκλημα.

Εμάς η δουλειά μας και κυρίως αυτών που κυβερνάνε είναι ακριβώς να έχουν τις ισορροπίες. Στο τόπο μας έχουμε σε πολλές περιπτώσεις ένα πολύ υψηλής ποιότητας λυρικό τραγούδι πάνω σε υψηλή ποίηση. Αυτό όμως μαζί με την σκυλάδικη και λαϊκίστικη μουσική έκφραση, έχει καλύψει και αντικαταστήσει όλα τα άλλα. Αυτό είναι επικίνδυνο.

Ο λαϊκισμός βρίσκει έδαφος εκεί που δεν υπάρχει άλλη απάντηση. Όμως η υποχρέωση του καθενός και κυρίως αυτών που κυβερνούν δεν είναι αυτό. Τι πρέπει να γίνει; Επειδή ο Ελύτης πουλάει 1000 βιβλία και όχι πέντε εκατομμύρια όπως κάποιο σαχλοπεριοδικό, να μην τον βγάλουμε; Πρέπει να κλείσουμε τη Λυρική αφού δεν μαζεύει τον κόσμο ενός λαϊκού ή ενός ροκατζή; Επειδή η παιδεία μας στοιχίζει πολύ να την σταματήσουμε;

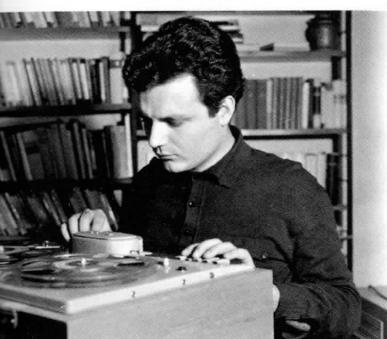
ΤΙ ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ:

Όποτε έχω την ευκαιρία το λέω και στους Υπουργούς ή με όποιους άλλους συζητάω: «Η δυσκολία σας δεν είναι το να κάνετε γεγονότα που μαζεύουν κόσμο. Η δυσκολία σας είναι να βρείτε τις ισορροπίες.»

Δεν ανοίγω την αυλαία της Metropolitan Opera για να διαφημίσω τους Ολυμπιακούς με είκοσι μπουζούκια. Αυτό δεν θα το έκαναν ούτε οι Γάλλοι, ούτε οι Γερμανοί, ούτε οι Ιταλοί.

Κ. Λ. Οι Ιταλοί βάλανε σήμα σε ποδοσφαιρικό τουρνουά άρια του Πουτσίνι.

Θ. Α. Το τι κάνουν οι άλλοι λίγο πολύ το ξέρουμε. Το θέμα είναι τι κάνουμε εμείς. Αν ανθίσταμαι, είναι γιατί είμαι ένα ξωτικό παράξενο ον. Αυτό κάνω εγώ. Όμως ο άλλος, που δεν είναι υποχρεωμένος να ανθίσταται, πρέπει να έχει επιλογές. Όταν δεν έχω τι άλλο να ακούσω, είτε μπω σε λεωφορείο, είτε ανοίξω το ραδιόφωνο, είμαι υποχρεωμένος, θέλω δε θέλω, να εθίζομαι σε ένα τρόπο σκέψης. Οι επιλογές είναι αυτές που μας βοηθούν να δημιουργήσουμε την προσωπικότητά μας. Και στη διδαχή της σύνθεσης δεν κάνω τίποτ' άλλο. Κοιτάζω τι γνωρίζουνε από το παρελθόν, ίσως να τους δώσω μία άλλη διάσταση σ' αυτό που γνωρίζουνε και μετά να τους ξανοίξω σ' άλλα πράγματα που δεν

Θόδωρος Αντωνίου

ξέρουν, ώστε να μπορέσουν να έχουν επιλογές.

Μ.Χ. Κ. Πιστεύετε ότι ως επαγγελματίας, ένας συνθέτης πρέπει να μπορεί να τα κάνει όλα;

Θ. Α. Επειδή είδα μαθητές μου που τελειώσανε στο Πανεπιστήμιο της Βοστώνης, να δουλεύουν σε σουπερμάρκετ ή σε δικηγορικά γραφεία, καθιέρωσα δύο νέες τάξεις. Η μία ήτανε διεύθυνση, *Contemporary Conducting* και η άλλη μουσική για θέατρο και κινηματογράφο. Μπορεί κάποιος να τους καλέσει να διευθύνουν το έργο τους και αν έχουν τα προσόντα να προχωρήσουν. Επίσης, στο Θέατρο κλπ, μπορεί ευκολότερα να βρουν και μία άλλη διέξοδο για δουλειά.

Εγώ πάντως ξέρω ότι στην ουσία είτε διδάσκεις, είτε κάνεις - αν μπορείς - μουσική για θέατρο και κινηματογράφο, είτε αντιγράφεις. Ο Ανέστης Λογοθέτης ζούσε αντιγράφοντας για την Universal. Οι περισσότεροι συνθέτες βγάζουν τόσο εξευτελιστικά λίγα διδάσκοντας στα διάφορα Ωδεία που και κάτι άλλο πρέπει να κάνουν για να ζήσουν.

Κ. Λ. Είχαμε αποφασίσει να επικεντρωθούμε κυρίως στο συνθέτη. Από τη συζήτησή μας όμως η διδασκαλία βγαίνει σαν μία τρίτη και απόλυτα ισότιμη πλευρά της δουλειάς σας.

Θ. Α. Είναι γεγονός ότι οι περισσότεροι συνθέτες από αυτό ζουν. Ο Copland και ο Orff μέχρι να φτάσουνε τα πενήντα, ο Milhaud, ο Messiaen, ο Berio... Μιλάω για ανθρώπους που γνώρισα και έζησα. Όμως δεν διδάσκω από αγγαρεία. Πιστεύω πως αν είναι να το κάνεις, κάνε το γενναιόδωρα και σαν ένα μέσον για να γίνεις καλύτερος και εσύ.

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΣΥΝΕΠΙΑ

M.X. K. Υπάρχει και ένας κίνδυνος όταν κάποιος ζει αποκλειστικά από παραγγελίες; Η μεγάλη επιτυχία να τον παγιδεύει;

Θ. Α. Αυτό εξαρτάται από τον συνθέτη. Το να παιζεσσαι και να είσαι γνωστός δεν σημαίνει ότι έχεις διαβατήριο για να κάνεις σαχλαμάρες. Υπάρχουν άνθρωποι που πάνω απ' όλα θέλουνε να αρέσουνε και κατά συνέπεια βρίσκουνε τον τρόπο που μπορούν να αρέσουνε. Είναι ένα είδος καλλιτεχνικής πορνείας. Ο Μινωτής έλεγε: «Τι πα να πει να αρέσω; Άν αρέσω, σημαίνει ότι αρχίζω να προσαρμόζομαι στα γούγκα των άλλων. Όταν πάζω Οιδίποδα στην πρώτη γραμμή κάθεται ο Σοφοκλής.»

Αν εγώ σας ρωτήσω ποιους εκτιμάτε είναι σήγουρο ότι θα μου αναφέρετε πολύ λιγότερους από αυτούς που φαίνονται. Ωστόσο και το άλλο είναι επικίνδυνο: Κάποιος που προσπαθεί, γράφει και είναι συνεχώς στην ανέχεια, δεν παίζεται και βρίσκει δυσκολίες μπορεί να γίνει κομπλεξικός να απομονωθεί...

Ο κίνδυνος δεν είναι τόσο με αυτό που κάνεις. Είναι πολύ περισσότερο στο πώς το κάνεις και στο τι νομίζεις ότι θέλεις να πετύχεις με αυτό που κάνεις. Επίσης στο πόσο ανθεκτικός είσαι σε οποιονδήποτε πειρασμό, που νομίζεις ότι πουλάεις ή που εκπορνεύει αυτό που κάνεις. Εγώ νομίζω ότι ένας άνθρωπος πρέπει να είναι ελεύθερος και αυτός που είναι: Να βρει δηλαδή τον εαυτό του.

Η μόνη μας δύναμη παιδιά, είμαστε εμείς. Αν γράψω κάπι που θα αρέσει σ' εσένα, κατ' αρχήν δεν θα είναι τόσο δυνατό γιατί δεν θα είμαι εγώ αλλά κάτι άλλο. Επιπλέον, αν αρέσει στη Μαρτίν, μπορεί να μην αρέσει στον Κωνσταντίνο γιατί αυτός έχει άλλες απόψεις. Άρα τί θα γίνω; Σχιζοφρενής και θα κάνω λίγο να αρέσει σε εσένα, λίγο να αρέσει στον άλλο; Δεν γίνονται έτσι τα πράγματα. Ο George Crumb είναι σπουδαίος συνθέτης και φίλος μου. Όταν τον κάλεσα να μιλήσει στο φόρουμ συνθετών που έχω, πολύ τίμια ομολόγησε: «Σηκωθήκα ένα πρωί και ανακάλυψα ότι γράφω τη μουσική κάποιου άλλου», έγραφε και αυτός μετα-μπεργκικά, μετά-βεμπερνικά... Εκεί ήταν που έκανε τη μεγάλη του τομή να κάνει αυτό που είναι. Το ίδιο έγινε και με τον Orff.

M.X. K. Τι είναι αυτό που κάνει μία μουσική να μένει στο χρόνο;

Θ. Α. Το πρώτο, νομίζω αυτή η ιδιομορφία που μπορεί να έχει, κάτι το ιδιαίτερο, κάτι που κατ' αρχήν θα την κάνει να ξεχωρίζει. Μία μουσική μένει στο χρόνο για πολλές αιτίες. Θα πρέπει να εμφανιστεί και σε μία κατάλληλη εποχή που το κοινό είναι κατάλληλο να την εκτιμήσει. Υπάρχουν μουσικές που εμφανίστηκαν και έγιναν αποδεκτές χωρίς καμία δυσκολία και χωρίς να σημαίνει πάντα ότι άξιζαν. Το «μένω στο χρόνο» είναι πολύπλοκο. Για τον Σκαλκώτα που δεν τον ήξερε κανένας στην εποχή του τι θα πούμε;

Κ. Λ. Με τον Σκαλκώτα φαίνεται να δημιουργείται εκείνη τη στιγμή μάζα που μάλλον τον πηγαίνει προς το να μείνει

Θ. Α. Για να μείνει κάτι στο χρόνο πρέπει να είναι υψηλής αισθητικής, ισχυρής προσωπικότητας και χαρακτήρα. Πρέπει να είναι αξιοθαύμαστο όχι μόνο αισθητικά αλλά και τεχνικά. Κάτι το θαυμάζεις από όλες τις πλευρές. Τέλος πρέπει να αξιολογείται από ένα κοινό που έχει την ποιότητα να το αναγνωρίσει. Πάρε παράδειγμα την πιο εμπορική μουσική και το rock: οι Beatles έχουνε μείνει. Το διό και ο Gershwin. Γιατί: Κάτι συμβαίνει.

Την ανάλυση δεν την ξέρουμε και δεν υπάρχει συνταγή. Είναι όπως αυτοί που ρωτούν ποια θα είναι η μουσική των μέλλοντος; Ποιός να ξέρει; Εγώ μπορώ να σου πω ότι ξέρω για σήμερα. Μακάρι να το 'ξέρα γιατί είναι σαν το Χριστιανιστήριο όπου όποιος ξέρει τι θα συμβεί αύριο, θα γίνεται λούσιος.

Θ. Αντωνίου, Μ. Κατράκης

Δ. Δραγατάκης, Θ. Αντωνίου

